

dr hab. inż. arch. Adam Nadolny
Politechnika Poznańska, Wydział Architektury
Instytut Architektury, Urbanistyki i Ochrony Dziedzictwa
Zakład Historii, Teorii i Ochrony Dziedzictwa
ul. Nieszawska 12A, 61-021 Poznań
Towarzystwo Urbanistów Polskich o/Poznań
Associazione Storia della città, Rzym
International Centre for Heritage Studies, Girne American University,
adam.nadolny@put.poznan.pl

R E C E N Z J A

Rozprawy doktorskiej mgr inż. arch. *Michała Chodorowskiego pt. "Rola nowych idei urbanistycznych w kształtowaniu śródmieścia Białegostoku w powojennej odbudowie i przebudowie miasta 1944-1974"*

Wykonana na zlecenie Rady Wydziału Architektury Politechniki Białostockiej

1. Tematyka problematyki naukowej poruszona w rozprawie

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska została napisana pod opieką naukową dr hab. inż. arch. Bartosza Czarneckiego prof. PB oraz dr inż. arch. Katarzyny Asanowicz na Wydziale Architektury Politechniki Białostockiej. Rozprawa składa się z pięciu głównych rozdziałów podzielonych na podrozdziały tematyczne. Dysertacja liczy 322 strony wraz z wykazem literatury, streszczeniem, spisem rysunków i fotografii.

Przedmiotem badań Autora jest zagadnienie kształtowania powojennej przebudowy i odbudowy miasta Białystok w latach 1944-1974 w ujęciu urbanistycznym i planistycznym. Z punktu widzenia badań związanych z historią przede wszystkim urbanistyki jest to tematyka bardzo ciekawa i wielowątkowa biorąc pod uwagę kwestie wykorzystania prawie nieznanych materiałów źródłowych oraz archiwalnych. Mając na uwadze fakt w jaki sposób powojenna spuścizna polskiej planistyki i urbanistyki jest traktowana podjęcie tej tematyki przez doktoranta uważam za bardzo cenne działanie naukowe. Biorąc pod uwagę pracę nad materiałami historycznymi niepublikowanymi wcześniej recenzowaną dysertację uważam za słuszną drogę propagowania dokonań polskiej urbanistyki powojennej. Liczę, że praca stanie się przyczynkiem do powstania monografii naukowej, która pozwoli na ukazanie działań Autora w tym zakresie w pełnym ujęciu naukowym.

Chciałby jednocześnie podkreślić, że recenzowana praca w bardzo rzetelny sposób pokazuje trudną tematykę polskiej urbanistyki po II wojnie światowej. W wielu pozycjach poświęconych modernizmowi i nie tylko, które powstały w Polsce w ostatnich kilkudziesięciu latach autorzy skupiają się wyłącznie na architekturze, do znudzenia opisując kompozycję, formę, materiały budowlane, detale itp. Zapominają, że przestrzeń uzupełniona budynkami została przez kogoś wcześniej zaprojektowana. Zapomina się omawiając powojenny okres odbudowy kraju po roku 1945, o tak ważnych dokumentach planistycznych jak plany ogólne miasta, plany realizacyjne, rozporządzenia ministerialne, dzienniki ustaw, okólniki i inne materiały, które wpłynęły swoim zapisami i ograniczeniami na kształtowanie przestrzeni polskich miasta w tym także Białegostoku.

Nie chciałbym tego tematu rozbudowywać, ale mam świadomość, że promotorzy jak i doktorant bardzo dobrze odczytają moja uwagę polemiczną.

2. Charakter rozprawy

Niniejsza rozprawa wpisuje się nurt działań naukowych łączących wiedzę Autora z przeprowadzonymi przez niego badaniami in situ oraz analizą historycznych materiałów źródłowych a także dokumentów planistycznych miasta Białystok. Biorąc jednak pod uwagę całokształt niniejszej pracy sklasyfikowałbym ją w kręgu prac teoretycznych z zakresu historii urbanistyki.

Rozprawa jest bardzo ciekawym i wielowątkowym głosem w dyskusji nad kwestią, trudnych i w wielu wypadkach zawitych losów polskiego planowania przestrzennego okresu po roku 1945. Należy podkreślić, iż Autor rozprawy starał się ukazać proces kształtowania się nowożytnego Białegostoku jako działanie wielokierunkowe. Z jednej strony doktorant w swojej pracy badał powstające w okresie 1944-1974 plany miejscowe, z drugiej starał się przeprowadzić ich krytyczną analizę w kierunku odpowiedzi na pytanie dlaczego omawiany procesy miały miejsce i w jaki sposób zapisy planistyczne przełożyły się na powstanie konkretnych założeń przestrzennych w strukturze nowożytnego miasta.

3. Analiza źródeł oraz materiałów badawczych

Autor rozprawy skupił się w swoich badaniach na analizie bardzo ciekawego zbioru oryginalnych materiałów planistycznych – plany miejscowe i realizacyjne znajdujące się w archiwum Departamentu Urbanistyki, Urzędu miejskiego w Białymstoku z lata 1944-1974. Dokonał bardzo szerokiej analizy materiałów badawczych zarówno pod względem zawartych w nim treści jak i podjął się próby ich opracowania oraz dokonania selekcji oraz uporządkowania. Podjętą próbę należy uznać za bardzo udaną. Dzięki bardzo dobremu podejściu metodycznemu oraz metodologicznemu uzyskał satysfakcjonujący materiał badawczy.

Autor rozprawy uzupełniła kwerendę archiwalną o materiały badawcze zawarte w prasie lokalnej oraz branżowej z badanego okresu. Należy ten etap badań uznać za satysfakcjonujący. Dzięki takim działaniom uzupełnił brakujące elementy „układanki” planistycznej miasta. Zwrócił także uwagę na postacie związane z planistką Białego stoku w badanym okresie. Takie dziane należy uznać za posunięcie słuszne. Udało mu się dzięki temu przywrócić, do świadomości badaczy historii urbanistyki i architektury spore grono nowych twórców, których działalność może posłużyć jako kolejne pole do działań naukowych doktoranta.

Należy podkreślić, iż Autor rozprawy w rozdziałach wstępnych pracy odniósł się także do koncepcji miasta nowożytnego propagowanej przez licznych twórców w XIX i XX wieku. Bez takiego wstępu teoretycznego prowadzone przez Autora badania byłyby uboższe i nie dałoby mu się wyciągnąć wniosków jakie zawarł w końcowej części pracy. Reasumując analiza źródeł oraz materiałów badawczych została przeprowadzona prawidłowo

4. Rozwiązanie postawionych w rozprawie problemów badawczych

Autor rozprawy postawił sobie za cel badawczy ukazanie zróżnicowania kształtowania się przestrzeni śródmieścia Białegostoku w okresie powojennym aż do początku lat 70 XX wieku. Tak przyjęta cezura czasowa wynikała z dostępnego materiału archiwalnego nad którym pracował. Należy uznać za bardzo duży wkład Autora w badania nad miastem nowożytnym kwestię bardzo drobiazgowego przeanalizowania zapisów planistycznych w badanych planach – zamieszczone w rozprawie zestawienia tabelaryczne. Jak wiemy planowanie przestrzenne w okresie PRL było naznaczone wieloma ograniczeniami prawnymi i politycznymi.

Z doświadczeń recenzenta prowadzenia badań z zakresu planowania przestrzennego i urbanistyki omawianego w rozprawie okresie jest bardzo trudne i pracochłonne. Bardzo często okazuje się, że wersja planu miejscowego lub studium miasta, którą dysponujemy nie jest jedyną. Wielokrotnie okazuje się, że to co mamy na tzw. „warsztacie” różni się od innych dokumentów, które pojawiły się chociażby w publikacji w czasopiśmie branżowym. Niejednokrotnie prowadząc kwerendę dokonujemy odkrycia, że zapisy tego samego planu różnią się wersjach lub też numerowanych kopiach z napisem „Do użytku wewnętrznego”, „Ścisłe tajne” i inne, staramy się odpowiedzieć na pytanie dlaczego tak się stało. Pojawiają się dokumenty archiwalne, które są niekompletne, brakuje stron, autorów opracowania, stan techniczny materiałów jest fatalny. Z tymi wszystkimi trudnościami musiał zmagać się Autor rozprawy.

W opinii recenzenta praca wykonana w trakcie opracowywania dysertacji jest bardzo duża. Cieszy fakt, że otrzymany materiał został przez doktoranta tak drobiazgowo przeanalizowany. Dzięki takiemu podejściu mamy możliwość prześledzenia zmian jakim podawane było śródmieście miasta w okresie powojennym. Okazuje się, że osiągnięcia Białegostoku na polu urbanistyki współczesnej to nie tylko plan prof. Felicjana Tłoczka z roku 1938, ale także cała rzesza innych opracowań, które starały się w mniej lub bardziej udany sposób nawiązywać do historycznych koncepcji rozwoju miasta.

Należy jednocześnie podkreślić fakt, iż punktu widzenia kilkudziesięciu lat jaki minęły od czasu omawianych opracowań, wiele z nich na stałe wpisało się w koncepcję współczesnego planowania miasta. Bardzo dobrze stało się, że ideologia, która towarzyszyła ich powstaniu przestała odgrywać jakąkolwiek rolę. Traktujemy badany przez Autora zbiór „działań przestrzennych” jako interesujące przykłady urbanistyki i planowania przestrzennego, który w mojej opinii stanie się dobrym uzupełnieniem historii polskiej urbanistyki powojennej. Przedstawione w rozprawie problemy badawcze zostały przez doktoranta opracowane prawidłowo

5. Oryginalność rozprawy przedstawiona do recenzji

Rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. Michała Chodorowskiego pt. *„Rola nowych idei urbanistycznych w kształtowaniu śródmieścia Białegostoku w powojennej odbudowie i przebudowie miasta 1944-1974”* jest oryginalnym dziełem naukowym, które poprzez zastosowanie odpowiedniego warsztatu naukowego spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim z dziedziny nauk technicznych, dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka.

Praca jest samodzielnym wkładem Autora w badania dotyczące zagadnienie historii urbanistyki i planowania przestrzennego miast w Polsce w okresie powojenny (po roku 1945) w tym przypadku Białegostoku. W stosunku do obecnego stanu wiedzy recenzowana praca jest nowym i jednocześnie pionierskim ujęciem poruszanego zagadnienia. W pracy zastosowano oryginalny, dostosowany na potrzeby rozważań Autora aparat badawczy.

6. Analiza oraz interpretacja otrzymanych wyników

Autor w prawidłowy sposób ukazał prowadzone przez siebie badania za pomocą tabel, rysunków autorskich, skanów dokumentów z epoki a także zdigitalizowanych materiałów archiwalnych w postaci map i planów miejscowych. W przekonujący, charakterystyczny dla nauk technicznych sposób zinterpretował otrzymane wyniki i odniósł uzyskane rezultaty do ogólnie przyjętych w badaniach naukowych modeli wartościujących.

W zwięzły oraz logiczny sposób zredagował otrzymane wyniki i poddał je analizie oraz zakończył część badawczą pracy podsumowaniem. Autor w przedstawionej do recenzji rozprawie posłużył się prawidłową metodologią badawczą i wiedzą z zakresu prowadzeni badań naukowych w dyscyplinie architektura i urbanistyka. Podsumowując analiza materiałów źródłowych oraz interpretacja otrzymanych wyników badań w recenzowanej pracy została przeprowadzona przez doktoranta prawidłowo.

7. Słabe strony rozprawy oraz jej wady

Przedstawiona do recenzji rozprawa została przygotowana starannie pod względem wydawniczym nie mniej jednak nie jest wolna od pewnych drobnych wad językowych i graficznych, które w całościowym ujęciu nie podważają jej walorów naukowych i dydaktycznych. W przypadku publikacji praca powinna zostać poddana profesjonalnej korekcie redakcyjnej, oraz osobnym recenzjom wydawniczym.

8. Przydatność rozprawy dla nauk technicznych

Przydatność niniejszej rozprawy dla nauk technicznych polega na ukazaniu, przenikania i uzupełniania się kierunków badawczych, jak urbanistyka, architektura, planowania przestrzenne, historia architektury i urbanistyki oraz inne. W przypadku niniejszej pracy mamy możliwość śledzenia tej przemiany na wielu płaszczyznach badawczych, analitycznych jak i teoretycznych. Auto w sposób charakterystyczny dla nauk technicznych podszedł do prezentacji omawianego przez siebie w rozprawie materiału badawczego.

9. Wnioski końcowe

Autor przedstawionej do recenzji rozprawy wykazała się samodzielnym, twórczym oraz kreatywnym podejściem do analizowania zagadnienia, którego podjął się w dysertacji. Należy podkreślić fakt naukowego podejścia do badanego tematu oraz znajomość metod badawczych stosowanych w naukach technicznych. Umiejętność wykorzystania przyjętego w pracy aparatu badawczego zasługuje na podkreślenie.

Praca jest została wykonana z dużą pieczołowitością i starannością. Zaprezentowany materiał badawczy z uwagi na jego unikalny charakter jest bardzo cenny, a sama metoda jego przedstawienia, opracowania, analizy zasługuje na wyróżnienie.

Reasumując recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr inż. arch. *Michała Chodorowskiego pt. "Rola nowych idei urbanistycznych w kształtowaniu śródmieścia Białegostoku w powojennej odbudowie i przebudowie miasta 1944-1974"* jest zgodna z przyjętymi standardami dla pracy doktorskiej w naukach technicznych, dyscyplinie naukowej architektura i urbanistyka.

Przeprowadzając swoje dowody Autor rozprawy wykazała się ogólną wiedzą teoretyczną jak i ukazała naukowy oraz implikacyjny charakter swoich badań. Biorąc pod uwagę powyższe oraz mając na uwadze przeprowadzone przez Autora badania z zakresu historii urbanistyki Białegostoku, o charakterze pionierskim wnoszę do Rady Wydziału Politechniki Białostockiej o wyróżnienie recenzowanej rozprawy.

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia wymogi zgodnie z Ustawą o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. (Dz. U. Nr 65, poz. 595, z późn. zm.) Niniejszym wnoszę o jej dopuszczenie do publicznej obrony przez Radę Wydziału Architektury Politechniki Białostockiej

dr hab. inż. arch. Adam Nadolny